

Cynllun Datblygu Lleol Newydd 2018-2033

Papur Cefndir

PC38: Dynodiadau Treftadaeth

Cynllun i'w archwilio
gan y cyhoedd

Mai 2024

This document is also available in English.

Mae'r ddogfen hon ar gael i'w gweld a'i lawrlwytho ar [wefan y Cyngor](#). Mae copïau hefyd ar gael i'w gweld yn y prif lyfrgelloedd a swyddfeydd y Cyngor a gellir eu cael gan y Gwasanaeth Polisi Cynllunio Strategol, Coed Pella, Ffordd Conwy, Bae Colwyn LL29 7AZ neu drwy ffonio (01492) 575461. Os hoffech chi gael gair â swyddog cynllunio sy'n gweithio ar y Cynllun Datblygu Lleol ynglŷn ag unrhyw agwedd ar y ddogfen hon, cysylltwch â'r Gwasanaeth Polisi Cynllunio Strategol ar (01492) 576311 / 575445 / 575432 / 574232 / 575447.

Gellir darparu'r ddogfen hon ar Gryno Ddisg, yn electronig neu mewn print bras a gellir ei chyfieithu i ieithoedd eraill. Cysylltwch â'r Gwasanaeth Polisi Cynllunio ar (01492) 575461.

Cynnwys

1.	Cyflwyniad a Chwmpas y Papur Cefndir	4
2	Cyd-destun y Polisi	4
3	Cymeriad a Phensaernïaeth Bwrdeistref Sirol Conwy	4
4.	Cofnodion Amgylchedd Hanesyddol	6
5	Adeiladau Rhestredig	6
6.	Ardaloedd Cadwraeth	7
7.	Safle Treftadaeth y Byd Cestyll a Muriau Tref y Brenin Edward yng Ngwynedd.....	9
8	Tirweddau Hanesyddol, Parciau a Gerddi.....	11
9	Henebion Cofrestredig a Safleoedd Archeolegol	11
10	Asedau Hanesyddol o Ddiddordeb Lleol Arbennig	12

1. Cyflwyniad a Chwmpas y Papur Cefndir

- 1.1 Mae hwn yn un o gyfres o Bapurau Cefndir sydd yn gysylltiedig â'r Cynllun Datblygu Lleol Newydd Conwy (CDLIN). Pan fydd y Cyngor yn cyhoeddi ei Gynllun Strategaeth ac i'w Archwilio a Ffefrir, rhaid iddo egluro sut mae'r polisi wedi'i lunio ar sail y dystiolaeth sydd ar gael i'r Cyngor ar y pryd. Mae'r Papur Cefndir hwn yn edrych ar ddynodiadau treftadaeth ar draws ardal Bwrdeistref Sirol Conwy (gan eithrio Parc Cenedlaethol Eryri).
- 1.2 Mae prif adrannau'r Papur Cefndir yn mynd i'r afael â chyd-destun polisi, cymeriad a phensaernïaeth Bwrdeistref Sirol Conwy, Adeiladau Rhestredig gan gynnwys y rhai ar y gofrestr 'mewn perygl', Ardaloedd Cadwraeth, Cestyll a Muriau Tref y Brenin Edward yng Ngwynedd, Safle Treftadaeth y Byd yn nhref Conwy, Tirweddau, Parciau a Gerddi Hanesyddol a Henebion Cofrestredig a Safleoedd Archeolegol.

2 Cyd-destun y Polisi

- 2.1 Gellir dod o hyd i'r prif bolisi cynllunio cenedlaethol yn ymwneud â dynodiadau treftadaeth yn adran 6.1 Polisi Cynllunio Cymru a Nodyn Cyngor Technegol (TAN 24). Mae'r statud a'r canllawiau cynllunio cenedlaethol wedi newid yn sylweddol ers mabwysiadu'r CDLI blaenorol (2007-2022) gyda chyflwyno Deddf Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2016 a gyda Deddf ddiweddaraf 2023 yn dod i rym ar ddiwedd 2024.
- 2.2 Mae yna ofyniad nawr i awdurdodau lleol a chyrrff cyhoeddus eraill i wneud defnydd o Gofnodion Amgylchedd Hanesyddol (Bydd Heneb - Ymddiriedolaeth Archeoleg Cymru yn llunio Cofnod Amgylchedd Hanesyddol statudol ar ran Gweinidogion Cymru). Hefyd mae yna angen i gyflawni Asesiadau o Effaith ar Dreftadaeth ar gyfer datblygiadau sydd angen Caniatâd Ardal Gadwraeth neu Adeilad Rhestredig, a chynhyrchu datganiadau i gyd-fynd â cheisiadau o'r fath. Gall hyn hefyd fod yn berthnasol pan fo cynigion datblygu'n effeithio ar leoliad ased treftadaeth. Mae Asedau Hanesyddol o Ddiddordeb Lleol Arbennig (Adeiladau a Strwythurau o Bwysigrwydd Lleol (BSLI) yn flaenorol fel y cyfeiriwyd atynt yn CDLI Conwy (2007-2022)) yn faes arall sy'n newydd yn y canllawiau cenedlaethol, ynghyd â pholisi'n seiliedig ar feini prawf ar Alluogi Datblygu.

3 Cymeriad a Phensaernïaeth Bwrdeistref Sirol Conwy

- 3.1 Mae gan ardal gogledd-orllewinol Gogledd Cymru, sy'n rhan o Sir Conwy, dreftadaeth arbennig o gyfoethog ac amrywiol. Mae'n amrywio o aneddiadau ac amddiffynfeydd o'r amseroedd cynharaf hyd at waith peirianeg y twnnel o dan Aber Conwy ar ddiwedd yr 20fed ganrif.

- 3.2 Mae'r tirweddau yn y Sir hefyd yn amrywiol. Y gwastatir arfordirol yw cynnwys y prif drefi - Bae Colwyn, Llandudno, Conwy, Abergele, Penmaenmawr a Llanfairfechan. I'r de o'r trefi hyn mae ardal wledig helaeth, yn cynnwys Dyffryn Conwy gyda bryniau a mynyddoedd Eryri i'r gorllewin ac ucheldir eang i'r dwyrain a elwir yn Mynydd Hiraethog.
- 3.3 Yn y Sir mae amrywiaeth eang o strwythurau diddorol ac anarferol, sy'n cyfrannu'n sylweddol iawn at gymeriad ac edrychiad y Sir. Mae'r strwythurau hyn hefyd yn ein helpu i ddeall a gwerthfawrogi'r ffordd y mae'r Sir wedi tyfu a datblygu o'r amseroedd cynharaf at heddiw.
- 3.4 Mae gwahaniaethau amlwg rhwng rhannau gorllewinol a dwyreiniol y Sir. Mae Dyffryn Conwy yn ffurfio ffin naturiol, yn gwahaniaethu rhwng y gorllewin mynyddig a'r rhosydd mwy bryniog i'r dwyrain. Caiff y gwahaniaethau hyn eu diffinio nid yn unig gan y topograffi, ond hefyd gan y deunyddiau gwahanol sydd ar gael ar gyfer adeiladu. Yn yr un modd, rydym ni'n agos at lechen ac ithfaen yn y gorllewin er enghraifft, a'r cerrig clai a brigiadau o galchfaen carbonifferaidd yn y dwyrain ar hyd yr arfordir.
- 3.5 Mae hanes datblygiad archeolegol yr ardal yn adlewyrchu argaeledd deunyddiau lleol a thraddodiadau adeiladu. Bu dylanwad cryf gan Eryri ar bensaernïaeth y mewndir ac ardaloedd yn Nyffryn Conwy oherwydd argaeledd cerrig, pren a llechi.
- 3.6 Mae adeiladau hanesyddol â ffrâm bren bellach yn eithaf prin, ac mae'r rhan fwyaf o bensaernïaeth frodorol cyn y 18fed ganrif yn cael ei adeiladu gyda rwbel cerrig. Cafodd brics eu cyflwyno'n fwy cyffredinol i'r Sir yn y 18fed ganrif ond, o gymharu â rhan ddwyreiniol Gogledd Cymru, mae adeiladau brics o ddechrau'r 18fed ganrif yn eithaf prin, yn dod yn fwy boblogaidd unwaith y caniatodd masgynhyrchiad a gwelliannau trafnidiaeth yn y bedwaredd ganrif ar bymtheg i'r deunydd gael ei ddefnyddio'n eang. Carreg oedd y deunydd adeiladu o ddewis yn dal i fod ar gyfer llawer o adeiladau dinesig a masnachol, megis banciau a oedd am greu statws uchel neu gymeriad mawreddog.
- 3.7 Daeth yr adeiladau bric a llechi yn fwy poblogaidd na'r adeiladau cerrig wrth i ganolfannau masnachol, cyrchfannau a hyd yn oed pentrefi ehangu yn y bedwaredd ganrif ar bymtheg. Ynghyd â'r defnydd o frics fel deunydd adeiladu mono-cromatig, neu boly-cromatig, death teracota a gwaith haearn. Cafodd llawer o'r anheddiad arfordirol ym Mae Colwyn a rhannau o Landudno a Phenmaenmawr eu hadeiladu gyda gwaith brics nodweddiadol wedi'i wasgu, a gynhyrchwyd yn rhanbarthol. Creodd penseiri nodweddig fel tyrau i amlygu safleoedd pwysig fel corneli yn y cynlluniau ehangu trefol.
- 3.8 Roedd pensaernïaeth diwedd y 19eg ganrif yn yr ardal wedi'i ddylanwadu'n gryf gan arddulliau hanesyddol a gwaith penseiri nodedig gan gynnwys Gilbert Scott, Charles Barry a Detmar Blow.

- 3.9 Sefydlodd y pensaer lleol, Herbert Luck-North, thema Celf a Chrefft nodedig lleol drwy ddefnyddio llechi cerrig gyda chymeriad cryf gyda waliau plastr garw neu waliau gro chwipio e.e. Llanfairfechan.
- 3.10 Mae dylanwad yr arddull Clasurol hefyd yn amlwg yn rhannau o Landudno a Phenmaenmawr er enghraifft, lle defnyddir stwco addurnedig i greu argraff o fawredd a cheinder. Mae pensaernïaeth fodernaidd gyda paneli trwm gwyn a ffenestri llorweddol wedi'u masgynhyrchu yn sefyll allan, ond does dim llawer wedi goroesi heb eu newid. Mae gwaith haearn, dilysnod y cyfnod Fictoraidd, yn dal i fod yn amlwg, ac fe'i defnyddir yn bennaf fel addurn neu i greu nodweddion sy'n sefyll allan yn Llandudno a Bae Colwyn – lle mae canopïau yn rhoi cysgod. Nid yw adeiladau â llen fetel megis cenadaethau, eglwysi ac adeiladau amaethyddol wedi goroesi'n dda, ond bellach mae'r strwythurau sy'n weddill yn sefyll allan gan eu bod yn adeiladau nodedig ac eithaf prin.
- 3.11 Mae enwau lleoedd hanesyddol hefyd yn bwysig i ddeall hanes, cymeriad a tharddiad aneddiadau ac ardaloedd o dir. Gweler Rhestr o Enwau Lleoedd Hanesyddol yng Nghymru Comisiwn Brenhinol Henebion Cymru (<https://enwaulleoedddhanesyddol.cbhc.gov.uk/>). Mae'r Rhestr o Enwau Lleoedd Hanesyddol yng Nghymru yn adnodd defnyddiol sy'n cynnwys cannoedd o filoedd o enwau lleoedd sydd wedi eu casglu o fapiau hanesyddol a ffynonellau eraill. Dylid cyfeirio at hwn wrth lunio cynigion yn ymwneud â'r amgylchedd adeiledig i alluogi parhad gyda'r gorffennol, meithrin synnwyr o le a chynnal diwylliant ardal.

4. Cofnodion Amgylchedd Hanesyddol

- 4.1 Mae adrannau 194-196 a 36 Deddf Amgylchedd Hanesyddol (Cymru) 2023 yn gofyn i Weinidogion Cymru gasglu a chadw cofnod amgylchedd hanesyddol hygyrch cyfredol ar gyfer pob ardal awdurdod lleol yng Nghymru. Mae Ymddiriedolaeth Archaeoleg Cymru (Heneb) yn cynnal y cofnodion amgylchedd hanesyddol ar ran Gweinidogion Cymru. Gellir gweld cofnodion fel Adeiladau Rhestredig, Ardaloedd Cadwraeth, Tirweddau Hanesyddol, parciau a gerddi a henebion cofrestredig oll o fewn [Cof Cymru | Cadw \(llyw.cymru\)](#)

5 Adeiladau Rhestredig

- 5.1 Mae 1488 o adeiladau / strwythurau rhestredig yn ardal gynllunio y Fwrdeistref Sirol ac mae nifer o faterion perthnasol yn wynebu'r rhain, fel y nodir isod:

- 5.2 Cynhaliwyd arolwg o'r adeiladau rhestredig yn 2016 a oedd yn nodi'r adeiladau rhestredig sydd mewn perygl. Bydd y rhestr "Mewn Perygl" yn rhoi'r sail ar gyfer llunio cynllun gweithredu. Rhoddir blaenoriaeth i adeiladau yn seiliedig ar y drefn y gellir cymryd camau effeithiol, yn ogystal â faint o gamau sydd angen eu cymryd.
- 5.3 Dylid archwilio'n ofalus newidiadau i ddefnydd sy'n cael effaith niweidiol ar ffabrig a nodweddion adeiladau rhestredig ac sy'n cael effaith wanychol ar yr adeilad dynodedig, neu ei leoliad yn y tymor hwy, er mwyn sicrhau nad oes unrhyw ddewisiadau eraill ar gael a fyddai'n caniatáu'r defnydd y bwriadwyd i'r adeilad barhau i fod yn wreiddiol, neu ddefnyddiau eraill a fyddai'n cadw ei gymeriad a'i ddiddordeb arbennig.
- 5.4 Mae angen rhoi cryn bwys ar ddiogelu adeiladau rhestredig a'u lleoliadau pan gyflwynir cynigion ar gyfer cynhyrchu ynni amgen a mesurau effeithlonrwydd ynni ar gyfer adeiladau dynodedig. Gall y mesurau hyn niweidio diddordeb hanesyddol neu bensaernïol arbennig adeilad rhestredig ac mae angen ystyried yn ofalus. Bydd rheoliadau eraill megis y Rheoliadau Adeiladu a darpariaethau yn y Ddeddf Cydraddoldeb hefyd yn gofyn am sylw arbennig, er mwyn sicrhau bod unrhyw ddatblygiadau yn cadw cymeriad yr adeilad rhestredig.
- 5.5 Gall galluogi datblygiad fod yn un ffordd o sicrhau dyfodol adeiladau rhestredig lle nad yw mesurau eraill wedi bod yn llwyddiannus. Fodd bynnag fel arfer dyma'r camau gweithredu a gaiff eu cymryd pan fo dewisiadau eraill wedi methu er mwyn diogelu dyfodol yr adeilad gan fod ystyriaethau cynllunio penodol eraill wedi eu diystyru o blaid buddiannau cadwraeth.

6. Ardaloedd Cadwraeth

- 6.1 Mae Cyngor Bwrdeistref Sirol Conwy yn cynnal 25 o ardaloedd cadwraeth dynodedig ar hyn o bryd, ac maent wedi'u rhestru isod:

- Ardal Gadwraeth Canol Tref Abergele
- Ardal Gadwraeth Betws-yn-Rhos
- Ardal Gadwraeth Cerrigydrudion
- Ardal Gadwraeth Canol Tref Bae Colwyn
- Ardal Gadwraeth Conwy
- Ardal Gadwraeth Gwytherin
- Ardal Gadwraeth Canol Tref a Glan Môr Llandudno
- Ardal Gadwraeth Llanelian-yn-Rhos

- Ardal Gadwraeth Canol Tref Llanfairfechan
- Ardal Gadwraeth Llanfairtalhaiarn
- Ardal Gadwraeth Llangernyw
- Ardal Gadwraeth Llangwm
- Ardal Gadwraeth Canol Tref Llanrwst
- Ardal Gadwraeth Llansannan
- Ardal Gadwraeth Hen Golwyn
- Ardal Gadwraeth Penmaenmawr (Penmaenan)
- Ardal Gadwraeth Penmaenmawr (Pen-y-Cae)
- Ardal Gadwraeth Penmaenmawr (St David's Road)
- Ardal Gadwraeth Penmaenmawr (Bythynnod Bell)
- Ardal Gadwraeth Canol Tref Penmaenmawr
- Ardal Gadwraeth Pentrefoelas
- Ardal Gadwraeth Pwllcrochan
- Ardal Gadwraeth Llandrillo-yn-Rhos
- Ardal Gadwraeth Llan San Siôr
- Ardal Gadwraeth The Close

- 6.2 Mae rhai o'r ardaloedd cadwraeth hyn neu rannau sylweddol ohonynt yn cynnwys nodweddion hanesyddol dilys sydd wedi goroesi a sy'n dal i gyfrannu'n sylweddol at gymeriad arbennig nodedig yr ardal. Mewn achosion o'r fath, dylai'r pwyslais ar bolisïau a chynigion fod ar gadw'r cymeriad a'r nodweddion presennol arbennig, tra'n gwella'r cymeriad arbennig lle y bo'n bosibl hefyd.
- 6.3 I'r gwrthwyneb, mae rhai ardaloedd cadwraeth wedi cael eu diraddio o ran cymeriad oherwydd newidiadau amhriodol ar raddfa fach i nodweddion allanol adeiladau, neu ddatblygiadau newydd ar raddfa fwy sy'n anghydnaws â chymeriad yr ardal. Lle mae hyn yn wir, dylai pwyslais polisïau a chynigion fod i wella'r ardal drwy adfer nodweddion hanesyddol coll, adfer achosion o dorri rheolaeth gynllunio a gwella/newid datblygiadau amhriodol nad ydynt yn hanesyddol gydag adeiladau/estyniadau mwy cydnaws.
- 6.4 Yn aml gellir deall ac egluro ardaloedd cadwraeth yn wael i ddeiliaid, defnyddwyr ac ymwelwyr. Mae angen dadansoddi cymeriad arbennig ardaloedd unigol a llunio cynigion er mwyn rheoli newid yn y dyfodol gyda'r bwriad o gadw neu wella'r ardaloedd hyn.
- 6.5 Bydd cynigion ardal cadwraeth a gaiff eu gweithredu yn ystod cyfnod y Cynllun yn cael eu cynnwys mewn cynlluniau rheoli wedi'u teilwra i

nodweddion unigol pob ardal ddynodedig. Mae rhai themâu allweddol wedi'u nodi isod:

- Mesurau diogelwch mewn ardaloedd masnachol/manwerthu
- Blaenau siopau mewn ardaloedd manwerthu
- Hysbysebion mewn ardaloedd masnachol/manwerthu
- Defnyddiau hanesyddol mewn ardaloedd masnachol/manwerthu a phreswyl
- Rheoli traffig a dyluniad y briffordd
- Nodweddion Strydlun
- Datblygiadau bach mewn ardaloedd preswyl
- Datblygiad ychwanegol/mewnlenni mewn ardaloedd preswyl
- Rheoli hawliau datblygu a ganiateir mewn ardaloedd preswyl
- Mesurau arbed a chynhyrchu ynni mewn ardaloedd cadwraeth
- Amddiffyn lleoliadau ardaloedd cadwraeth.

- 6.6 Yn ogystal â chynhyrchu Cynlluniau Rheoli Ardal Gadwraeth unigol, mae CCA Ardal Gadwraeth generig wedi eu mabwysiadu, sy'n cwmpasu pynciau sy'n effeithio ar nifer eang o ardaloedd cadwraeth, er enghraifft, gosod UPVC, canllaw ffenestri, toeau newydd ac ati. Mae dau CCA pellach wedi'u mabwysiadu hefyd, sy'n rhoi canllawiau i'r darllenwr am fesurau diogelwch priodol i flaen siopau a sut i newid blaen siopau pan fo angen.

7. Safle Treftadaeth y Byd Cestyll a Muriau Tref y Brenin Edward yng Ngwynedd

- 7.1 Mae ardal gadwraeth Conwy yn cynnwys y castell a muriau'r dref o'r drydedd ganrif ar ddeg, sydd wedi'u dynodi fel rhan o Safle Treftadaeth y Byd. Mae'r dynodiad hwn yn rhoi blaenoriaeth i ardal gadwraeth tref Conwy. Mae diddordeb eithriadol y dref a'i strwythurau amddiffynnol canoloesol yn gofyn am gynigion rheoli penodol sydd wedi'u teilwra i ddiogelu eu ffabrig a'u lleoliadau uniongyrchol ac ehangach.
- 7.2 Mae pwysigrwydd hanfodol y bensaernïaeth filwrol ganoloesol a'r gweithrediadau peirianeg diweddarach yn gosod cyfyngiadau ychwanegol ar yr ardal gadwraeth a'i lleoliad. Mae angen ystyried y ffactorau hyn pan fydd y Cyngor yn adolygu'r ardal gadwraeth hon. Mae'r Cyngor hefyd yn bwriadu sicrhau cadwraeth strwythurau hanesyddol sydd wedi goroesi, yn ogystal â gwella a diogelu cymeriad y dref hanesyddol a'r cyffiniau pan ddaw'r cyfle i wneud hynny.

- 7.3 Mae UNESCO yn gofyn am baratoi'r Cynllun Rheoli i lywio datblygiad Safleoedd Treftadaeth y Byd sy'n cynnwys cestyll a muriau Edward I yng Nghonwy, Caernarfon, Harlech a Biwmares. Mae Cynllun Rheoli wedi ei baratoi, sy'n cynnwys parth lleoliad hanfodol diffiniedig a'i fwriad yw diogelu Safle Treftadaeth y Byd.
- 7.4 Mae dynodiad Safle Treftadaeth y Byd yn nhref Conwy yn cyflwyno agweddau pellach y mae'n rhaid eu hystyried, eu gwerthuso a'u rheoli os bwriedir cyflawni amcanion y rheolaeth gyffredinol. Rhestrir y deuddeg amcan a nodir yn y cynllun rheoli isod:
- Amcan 1: Cynnal y cestyll a muriau'r dref i'r safonau cadwraeth cenedlaethol a rhyngwladol uchaf.
 - Amcan 2: Cadw, hyrwyddo a dehongli'r dreftadaeth archeolegol er budd cenedlaethau heddiw a chenedlaethau'r dyfodol.
 - Amcan 3: Diogelu Safle Treftadaeth y Byd er budd cenedlaethau'r dyfodol.
 - Amcan 4: Cefnogi a hyrwyddo hynodrwydd lleol o fewn Safle Treftadaeth y Byd, gan gydnabod nodweddion ac amrywiaeth pob un o'r pedair tref.
 - Amcan 5: Defnyddio statws Safle Treftadaeth y Byd i gefnogi amrywiaeth economaidd gynaliadwy a thwf yn yr economi leol a rhanbarthol.
 - Amcan 6: Darparu profiad i ymwelwyr sy'n unigryw ac o'r ansawdd uchaf.
 - Amcan 7: Marchnata a hyrwyddo'r pedwar lleoliad - Biwmares, Caernarfon, Conwy a Harlech fel un Safle Treftadaeth y Byd er mwyn sicrhau dull cydlynol ac integredig.
 - Amcan 8: Annog mwy o ddefnydd o ddulliau teithio cynaliadwy fel ffordd o ymweld â phob un o'r cyrchfannau o fewn Safle Treftadaeth y Byd, heb amharu ar y nodweddion sy'n dangos natur unigryw Safle Treftadaeth y Byd ar lefel rhyngwladol.
 - Amcan 9: Codi ymwybyddiaeth a hyrwyddo dealltwriaeth o Dreftadaeth y Byd ymhlith amrywiaeth o gynulleidfaoedd, gan gynnwys cymunedau lleol, gan ennyn balchder yn eu diwylliant a'u treftadaeth unigryw.
 - Amcan 10: Datblygu gwell dealltwriaeth o Safle Treftadaeth y Byd a helpu i lywio ei reolaeth yn y dyfodol yn well.
 - Amcan 11: Nodi, dileu a/neu liniaru risgiau i Werth Cyffredinol Eithriadol Safle Treftadaeth y Byd.
 - Amcan 12: Cydnabod pwysigrwydd meithrin partneriaethau presennol a datblygu partneriaethau newydd, fel y bo'n briodol, i gefnogi rheolaeth

barhaus Safle Treftadaeth y Byd. (Ffynhonnell - Safle Treftadaeth y Byd Cestyll a Muriau Tref y Brenin Edward yng Ngwynedd, Cadw 2018.)

8 Tirweddau Hanesyddol, Parciau a Gerddi

- 8.1 Mae gan Gonwy 4 dynodiad tirwedd hanesyddol ac 20 o Erddi a Pharciau Cofrestredig yn ei ardal gynllunio. Mae'r gofrestr o Dirweddau Hanesyddol yn gofrestr anstatudol a ddefnyddir i lywio'r broses wneud penderfyniadau a pholisi ar lefel strategol. Er ei fod yn anstatudol, mae ei bresenoldeb yn bwysig yn nhermau cynllunio gan y cyfeirir ato ym Mholisi Cynllunio Cymru a TAN 24. Dylid cyfeirio ato hefyd wrth ystyried ceisiadau cynllunio sy'n gofyn am Asesiad o'r Effaith Amgylcheddol, neu gynnwys materion sy'n fwy na phwysigrwydd lleol (hy ceisiadau a alwyd i mewn.)
- 8.2 Mae'n ddyletswydd statudol (ar Weinidogion Cymru) i lunio a chadw cofrestr gyfredol o barciau a gerddi hanesyddol. Ni ddylai datblygiadau newydd a gynigir o fewn ffiniau neu o fewn eu lleoliadau hanfodol diffiniedig niweidio diddordeb arbennig tirweddau, parciau a gerddi hanesyddol. Dylid gwerthuso cynigion datblygu o fewn tirweddau hanesyddol, parciau a gerddi yn systematig er mwyn sicrhau bod yr asedau hyn yn cael eu diogelu'n ddigonol. Mae rhagor o wybodaeth gefndir ar gael ar dudalen Cof Cymru ar wefan Cadw a gellir gweld ble mae'r tirweddau, parciau a gerddi hanesyddol wedi'u lleoli. I gael manylion am yr arferion gorau o ran y dynodiadau hyn gweler Cadw: [Deall parciau a gerddi hanesyddol cofrestredig | Cadw \(llyw.cymru\)](#)

9 Henebion Cofrestredig a Safleoedd Archeolegol

- 9.1 Mae henebion cofrestredig yn safleoedd archeolegol o bwysigrwydd cenedlaethol sydd wedi'u diogelu dan Ddeddf yr Amgylchedd Hanesyddol Cymru (2023). Mae 80 o Henebion Cofrestredig yn ardal gynllunio Conwy a gellir dod o hyd i restr o'r rhain ar Cof Cymru. Effaith cofrestru yw bod angen caniatâd heneb gofrestredig ar gynigion i ddifrodi, dymchwel, symud, trwsio, newid, ychwanegu, gorlifo neu orchuddio henebion cofrestredig, ar ben y gofyniad am ganiatâd cynllunio.
- 9.2 Dylai datblygiad fod yn sensitif i gadw gweddillion archeolegol ac mae polisïau cenedlaethol yn pwysleisio'r angen i werthuso safleoedd, eu cofnodi a chadw'r rhai pwysicaf. Wrth ystyried cynigion ar safleoedd archeolegol heb eu cofrestru, bydd y Cyngor yn ymgynghori ag Ymddiriedolaeth Archaeoleg Cymru, ac yn ystyried diddordeb a phwysigrwydd y safleoedd a'u lleoliadau. Lle bo angen, bydd y Cyngor yn mynnu bod safleoedd yn cael eu hasesu a'u gwerthuso'n iawn cyn penderfynu a ddylid rhoi caniatâd cynllunio ai peidio. Gwrthodir caniatâd cynllunio os yw'r safle archeolegol o ddiddordeb digonol i haeddu cael ei amddiffyn rhag aflonyddwch yn gyfan gwbl. Gellir diogelu a chofnodi safleoedd hefyd drwy ddefnyddio amodau a chytundebau cynllunio.

10 Asedau Hanesyddol o Ddiddordeb Lleol Arbennig

- 10.1 Wedi'i ddiffinio fel 'Adeiladau a Strwythurau o Bwysigrwydd Lleol' yn CDLI Conwy (2007-2022), mae canllawiau polisi cynllunio cenedlaethol bellach yn cydnabod y potensial i ddynodi asedau treftadaeth o'r fath ar lefel leol. Cyfeirir at y rhain fel Asedau Hanesyddol o Ddiddordeb Lleol Arbennig o fewn Polisi Cynllunio Cymru. Ers mabwysiadu'r Cynllun Datblygu Lleol, mae cynnydd yn cael ei wneud o ran adnabod Adeiladau a Strwythurau o Bwysigrwydd Lleol/Asedau Hanesyddol o Ddiddordeb Lleol Arbennig drwy ddull arolwg. Mae Cynghorau Tref a Chymuned a grwpiau diddordeb cadwraeth wedi eu gwahodd i gyflwyno Adeiladau a Strwythurau o Bwysigrwydd Lleol/Asedau Hanesyddol o Ddiddordeb Lleol Arbennig posibl i'r Cyngor ar gyfer eu hasesu a'u cynnwys ar y rhestr leol. Mae'r broses hon ar y gweill ar hyn o bryd (Mai 2024) a rhagwelir y bydd rhestr yn barod ar gyfer pan fydd y cyhoedd yn archwilio'r Cynllun Datblygu Lleol Newydd.